

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за вересень 2024 року

Зміст

1. Спори про захист честі, гідності і ділової репутації	8
1.1. Межа допустимої критики та обсяги поширеної на публічній сторінці в соціальній мережі «Facebook» інформації щодо публічної особи, відомої в суспільстві, політичного діяча є значно ширшими, якщо на час поширення оспорюваної інформації така особа безпосередньо відігравала важливу роль у діяльності держави, а її дії становили суспільний інтерес. Відображення власної критичної оцінки суспільно-політичної діяльності публічної особи, висловленої у формі оціночних суджень, не підлягає спростуванню	8
2. Спори, що виникають із питань захисту права власності	10
2.1. За умови доведення співвласником наявності підстав, передбачених частинами першою та другою статті 365 ЦК України, для припинення права на частку у спільному майні право іншого співвласника на таку частку підлягає припиненню. З метою уникнення ситуації правової невизначеності, недопущення спору при проведенні державної реєстрації права власності на частку у спільному майні, право власності на яку припинено, судам доцільно задовольняти одночасно з вимогою про припинення права власності на частку у спільному майні й заявлену вимогу про визнання права власності на цю частку за співвласником, який попередньо вніс на депозитний рахунок суду вартість спірної частки	10
3. Спори, що виникають із земельних правовідносин	12
3.1. Застосування позову про оспорення правочину (ресцисорного позову) потребує встановлення не лише підстав для оспорення, але й порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду. Для приватного права, з урахуванням принципу розумності, є неприйнятним використання правомірних приватноправових конструкцій (зокрема конструкції оспорюваного правочину). Правопорядок не допускає ситуації, коли правомірна конструкція (зокрема конструкція оспорюваного правочину) застосовується не для тієї мети, для якої вона призначена, та за відсутності умов, за яких вона може бути застосована (зокрема за відсутності порушеного приватного права чи інтересу або коли при застосуванні конструкції оспорюваного правочину не здійснюється присікання порушеного приватного права чи/та інтересу або ж їх відновлення)	12

- 4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів** 15
- 4.1.** У разі пред'явлення позову про стягнення коштів за договорами банківського вкладу, у тому числі відсотків та інфляційних втрат, які не були повернуті вкладнику внаслідок злочину (кримінального правопорушення), вчиненого службовими особами банку, застосуванню до спірних правовідносин між вкладником та банком підлягають норми цивільного законодавства, які регулюють договірні, а не деліктні зобов'язання. Вчинення працівниками банку злочину (кримінального правопорушення) із заволодіння внесеними на депозит коштами не впливає на обов'язок банку щодо належного виконання взятих на себе зобов'язань за відповідними договорами. У разі звернення вкладника із заявою про повернення вкладу договір є розірваним, у зв'язку з чим договірні зобов'язання, у тому числі з виплати процентів, припиняються, після чого права та інтереси вкладника забезпечуються частиною другою статті 625 ЦК України, що регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання. До правових наслідків порушення грошового зобов'язання, передбачених у статті 625 ЦК України, застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки
- 4.2.** Для звільнення від нарахування штрафів, пені та відсотків за користування кредитом на підставі пункту 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей» мобілізовані позичальники повинні надати банку перелік документів, встановлений листом Міністерства оборони України від 21 серпня 2014 року № 322/2/7142. Положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» не містять норм, які б звільняли позичальника від нарахування штрафів, пені та процентів за користування кредитом протягом особливого періоду у зв'язку з наявністю в нього статусу учасника бойових дій
- 4.3.** Законодавець не передбачив нікчемності правочину у випадку відсутності в іпотекодавця права власності на предмет іпотеки, тому такий правочин є оспорюваним. Недійсність первісних юридичних фактів чи документів не призводить до недійсності договору іпотеки, оскільки в українському праві відсутня залежна недійсність для таких випадків. Тому слід враховувати добросовісність / недобросовісність іпотекодержателя для того, щоб вирішити питання про набуття ним права іпотеки та/або при визнанні недійсним договору іпотеки. При цьому очевидно, що добра совість лікує таку ваду набуття права іпотеки, як укладення договору невластником.

До обставин, які можуть свідчити про недобросовісність іпотекодержателя, належать, зокрема, момент вчинення правочину; суб'єкти, які вчиняють або з якими вчиняється договір іпотеки. Для добросовісного іпотекодержателя має бути характерним такий стандарт поведінки, що притаманний середньому розумному та обачному іпотекодержателю. Конструкція добросовісного іпотекодержателя, зокрема, має виключатися в тому разі, коли майно було вкрадене у власника або в особи, якій власник передав майно у володіння.

Власник, який за допомогою віндикаційного позову чи реституції повернув майно від неуповноваженого іпотекодавця, займає місце останнього у відносинах іпотеки, тому до власника, який задовольнив вимоги іпотекодержателя, переходить у порядку суброгації право вимагати від боржника виконання зобов'язання, яке було забезпечене іпотекою

4.4. Витребувати можна лише те майно, яке є в наявності та фактично перебуває в незаконному володінні відповідача. Якщо ж майно, яке перебуває в чужому володінні, видозмінилося, було перероблене чи знищене, а позивач довів, що вказане майно йому належить, то в такому випадку стягується вартість майна. 22

Право притримання виникає на підставі прямої вказівки у статті 594 ЦК України за умови повідомлення про це боржника, і для реалізації такого права не потрібно існування договірних відносин між сторонами

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин 25

5.1. Положення статті 49-2 КЗпП України не містять обов'язку роботодавця ознайомлювати працівника з попередженням про наступне вивільнення та з вакантними посадами на підприємстві саме під особистий підпис 25

5.2. Відсторонення працівника від роботи допускається в період проведення службового розслідування, а не після його закінчення 27

6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин 29

6.1. Одним із способів захисту сімейних прав та інтересів може бути пред'явлення позову про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду. Тобто в разі зміни обставин, наприклад пов'язаних із віком дитини, як мати дитини, так і батько не позбавлені можливості звернутися з позовом про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду 29

6.2. Якщо метою сторін у справі є поділ спільного сумісного майна, набутого за час шлюбу, то позовні вимоги про визнання майна 31

об'єктом спільної сумісної власності не є належним способом захисту прав сторін на такий поділ.

У разі поділу об'єкта, що належить сторонам на праві спільної сумісної власності, власність сторін спору на цей об'єкт стає спільною частковою. Позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі, тому при визнанні права на частку не здійснюється вказівка, які саме об'єкти в натурі відповідають частці у праві спільної часткової власності

6.3. У справах про визнання розірвання шлюбу фіктивним на позивача покладається обов'язок доведення не лише факту спільного проживання подружжя після розірвання шлюбу, а й фактів, які підтверджують існування в обох із подружжя внутрішньої волі до підтримання подальших шлюбних відносин та її виявлення у вигляді активних дій, зокрема дій, спрямованих на реалізацію функцій сім'ї та мети шлюбних відносин (наприклад, репродуктивної функції), подальшого активного ведення спільного господарства, подальшої спільної праці, спрямованої на забезпечення фінансової стабільності союзу чоловіка та жінки і збільшення їхнього спільного капіталу

34

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

36

7.1. Підставою для усунення особи від спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України є факт умисного позбавлення життя спадкодавця чи будь-якого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, які можуть бути підтверджені вироком суду в кримінальному провадженні та ухвалою про закриття кримінального провадження.

36

Під час вирішення спору між спадкоємцями щодо права на спадкування суд у межах заявлених позовних вимог може встановити в мотивувальній частині судового рішення факт відсутності права на спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України, зокрема у випадку, коли особа, яка умисно позбавила життя спадкодавця, померла, оскільки така особа не має права на спадкування в силу закону

8. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

39

8.1. Завершальним днем строку, за який нараховується моральна шкода, завдана громадянинуві незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, є день набрання законної сили виправдувальним вироком або судовим рішенням, яким закрито

39

провадження у кримінальній справі

9. Справи окремого провадження	42
9.1. Законодавець у ЦК України, як основному регуляторі приватних відносин, передбачив конструкцію «звільнення особи від повноважень опікуна», застосування якої зумовлює такий наслідок, як припинення повноважень опікуна з моменту його звільнення. Звільнення від повноважень опікуна може відбутися в разі невиконання опікуном своїх обов'язків; порушення прав підопічного; поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або соціального захисту. При цьому законодавець у ЦК України не допускає тимчасового, на певний період (зокрема воєнного стану), звільнення особи від повноважень опікуна	42
10. Застосування норм процесуального права	44
10.1. Застосування судом принципу <i>jura novit curia</i> («суд знає закони») не є безмежним. Принцип <i>jura novit curia</i>, з одного боку, підлягає безумовному застосуванню: суд зобов'язаний застосувати правильні норми права, перекваліфікувавши позов, незалежно від посилань позивача; з іншого боку, перекваліфікуючи позов за цим принципом, суд може порушити право на справедливий суд як щодо відповідача, так і щодо позивача. У таких умовах слід зважати на принцип змагальності та рівності сторін, яких не можна позбавляти права на аргументування своєї позиції в умовах нової кваліфікації	44
10.2. Звернення учасників справи до суду з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через Електронний кабінет є альтернативою звернення до суду з паперовими документами та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником. Усі документи, що надійшли до суду через підсистему «Електронний суд», вважаються такими, що подані з використанням власного електронного підпису	46
10.3. Якщо особа звернулася до суду за захистом порушеного права власності на частку в спільному майні подружжя і спірне нерухоме майно до моменту його відчуження не було об'єктом корпоративних прав, то спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства як такий, що виник із сімейних правовідносин	49
11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС	50
11.1. Заява боржника до начальника ВДВС про відвід виконавця через	50

наявність у виконавця і боржника потенційного конфлікту інтересів, який полягає, зокрема, в тому, що складені виконавцем акти є підробленими, оскільки до приміщення боржника представник ВДВС не з'являвся та, відповідно, виконавець не міг встановити, що рішення суду боржником не виконано, не підлягає задоволенню, оскільки чинне спеціальне законодавство не містить такої підстави для відводу виконавця

1. Спори про захист честі, гідності і ділової репутації

1.1. Межа допустимої критики та обсяги поширеної на публічній сторінці в соціальній мережі «Facebook» інформації щодо публічної особи, відомої в суспільстві, політичного діяча є значно ширшими, якщо на час поширення оспорюваної інформації така особа безпосередньо відігравала важливу роль у діяльності держави, а її дії становили суспільний інтерес. Відображення власної критичної оцінки суспільно-політичної діяльності публічної особи, висловленої у формі оціночних суджень, не підлягає спростуванню

11 вересня 2024 Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про захист честі і гідності.

Суди встановили, що ОСОБА_2 на своїй публічній інтернет-сторінці у соціальній мережі «Facebook» розмістив відеоматеріал із заголовком «ІНФОРМАЦІЯ_2», кількість переглядів якого постійно збільшувалася.

Позивач вважав, що поширена відповідачем інформація є недостовірною, не відповідає дійсності, порушує права та свободи, ганьбить честь, гідність та ділову репутацію всіх жителів Чернівецької області та його. Він, будучи народним депутатом України, голосував за законопроекти, якими пропонувалося встановити мораторій на вивезення за кордон деревини та пиломатеріалів у необробленому вигляді строком на 10 років, збереження лісового фонду країни шляхом обмеження внутрішнього споживання необроблених лісоматеріалів і посилення адміністративної та кримінальної відповідальності за незаконну вирубку лісу й контрабанду такого, вдосконалення заходів щодо охорони ялицево-букових лісів на гірських схилах Карпат тощо, що спростовує викладене у відеоматеріалі.

Суд першої інстанції задовольнив позов. Рішення суду мотивовано тим, що інформація, повідомлена відповідачем, є твердженням про факт вчинення ОСОБА_1 протиправних дій, у тому числі кримінальних правопорушень, у зв'язку з чим порушено презумпцію невинуватості останнього, а така інформація виходить за межі допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи та підлягає спростуванню.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи у задоволенні позову, суд апеляційної інстанції керувався тим, що поширена інформація стосувалася позивача саме щодо часу його політичної діяльності як публічної особи, відомої у суспільстві, українського політика, тому межа допустимої критики та обсяги поширеної інформації щодо нього є значно ширшими, оскільки на час виходу оскаржуваних матеріалів він безпосередньо відіграв важливу роль у діяльності держави, а його дії становили суспільний інтерес.

Відповідач відобразив власну критичну оцінку суспільно-політичної діяльності позивача, висловлену в формі оціночних суджень, які сформовані за результатами оцінки діяльності позивача, а тому не можуть підлягати спростуванню. Водночас позивач не довів, що поширена відповідачем інформація була спрямована саме на приниження його честі та гідності.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясувати, чи є вона фактичним твердженням, чи оціночним судженням.

Оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості (частина друга статті 30 Закону України «Про інформацію»).

Обов'язок довести, що поширена інформація є достовірною, покладається на відповідача, проте позивач має право подати докази недостовірності поширеної інформації. Позивач повинен довести факт поширення інформації відповідачем, а також те, що внаслідок цього було порушено його особисті немайнові права (стаття 277 ЦК України і стаття 12 ЦПК України).

Суди повинні враховувати положення Декларації про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації, схваленої 12 лютого 2004 року на 872-му засіданні Комітету міністрів Ради Європи, а також рекомендації, що містяться у Резолюції 1165 (1998) Парламентської Асамблеї Ради Європи. Зокрема, у названій Резолюції зазначається, що публічними фігурами є особи, які обіймають державні посади і (або) користуються державними ресурсами, а також усі ті, хто відіграє певну роль у суспільному житті (у галузі політики, економіки, мистецтва, соціальній сфері, спорті чи в будь-якій іншій галузі).

Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції правильно встановив, що позивач є публічною особою, тому межа допустимої критики з приводу того, як він виконує свої повноваження, є значно ширшою, а поширена інформація стосувалася саме щодо часу його політичної діяльності як публічної особи, відомої у суспільстві, українського політика.

Таким чином, межа допустимої критики та обсяги поширеної інформації щодо позивача є значно ширшими, оскільки на час виходу оскаржуваних матеріалів він безпосередньо відіграв важливу роль у діяльності держави, а його дії становили суспільний інтерес.

Поширена відповідачем інформація про позивача є неприємною для нього, однак вона не перетинає межі суспільної моралі. Інформацію висловлено в формі, яка не принижує гідність, честь чи ділову репутацію, не має характеру

завідомо неправдивих відомостей, не є розповсюдженням завідомо неправдивої інформації, а є оціночним судженням, яке було висловлено щодо посадової особи органу державної влади.

Верховний Суд звернув увагу, що межа допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи є значно ширшою, ніж щодо пересічної особи. Публічні особи неминуче відкриваються для прискіпливого висвітлення їх слів та вчинків і повинні це усвідомлювати.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 727/6401/20 (провадження № 61-1907св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626524>.

2. Спори, що виникають із питань захисту права власності

2.1. За умови доведення співвласником наявності підстав, передбачених частинами першою та другою статті 365 ЦК України, для припинення права на частку у спільному майні право іншого співвласника на таку частку підлягає припиненню. З метою уникнення ситуації правової невизначеності, недопущення спору при проведенні державної реєстрації права власності на частку у спільному майні, право власності на яку припинено, судам доцільно задовольняти одночасно з вимогою про припинення права власності на частку у спільному майні й заявлену вимогу про визнання права власності на цю частку за співвласником, який попередньо вніс на депозитний рахунок суду вартість спірної частки

09 вересня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_5 у справі за позовом ОСОБА_4 до ОСОБА_5 про припинення права на частку в спільному майні, визнання права власності.

Суди встановили, що позивач є власником 3/4 часток квартири АДРЕСА_1, власником іншої 1/4 частки є відповідач. Між нею та відповідачем склалися неприязні відносини, вони не спілкувалися, родинних зв'язків не підтримували. ОСОБА_4 вважала, що припинення права власності ОСОБА_5 на частку у спірній квартирі не завдасть істотної шкоди його інтересам, як співвласнику квартири, та членам його сім'ї, оскільки він має у власності інше житло – житловий будинок, загальною площею 56,6 кв. м, в якому фактично проживає.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, задовольнив позов. Судові рішення мотивовано тим, що спільне користування

співвласниками спірним майном є неможливим, між сторонами існують неприязні стосунки, родинних відносин вони не підтримують, водночас річ є неподільною. Відповідач спірною квартирою не користується, забезпечений іншим житлом, тривалий час не цікавився спірним майном, не утримує його, тягар утримання спірного майна несе позивач, тому припинення права на частку відповідача у спільному майні не завдасть істотної шкоди його інтересам.

Верховний Суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій та звернув увагу на таке.

Згідно з частиною першою статті 356 ЦК України власність двох чи більше осіб із визначенням часток кожного з них у праві власності є спільною частковою власністю.

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. У разі неможливості цього він має право вимагати від інших співвласників, які володіють і користуються спільним майном, відповідної матеріальної компенсації (стаття 358 ЦК України).

Звертаючись до суду з позовом, позивач зазначала про намір набути у власність належну відповідачу 1/4 частку у праві власності на неподільну річ шляхом внесення її вартості на депозитний рахунок суду. Натомість відповідач заперечував проти заявлених позовних вимог, зокрема щодо реалізації позивачем правової конструкції набуття права власності на незначну частку іншого співвласника у спільному неподільному майні. Отже, метою поданого позову є набуття права власності на частку у нерухомому майні, яка є незначною та належить іншому співвласнику.

Стаття 365 ЦК України регулює правовідносини щодо припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Водночас реалізація співвласником свого суб'єктивного права, передбаченого зазначеною статтею (подання відповідного позову з доведенням обставин, передбачених частиною першою статті 365 ЦК України, внесення вартості частки відповідача на депозитний рахунок суду), спрямована не лише на припинення правовідношення спільної власності (пункт 7 частини другої статті 16 ЦК України), а саме на набуття відповідного права за рахунок припинення права власності іншого співвласника, що передбачене пунктом 1 частини другої статті 16 ЦК України (визнання права).

Набуття права власності позивачем на припинену частку відповідача у спільному майні в порядку статті 365 ЦК України відповідає визначеній частиною п'ятою статті 11 ЦК України підставі виникнення цивільних прав та обов'язків.

Крім того, визнання права застосовується не лише у разі наявності порушення такого права, а також у разі його невизнання чи оспорення, що узгоджується з частиною першою статті 15 та статтею 392 ЦК України.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зробив висновок, що вимога про визнання за позивачем права власності на раніше належну відповідачу незначну частку у праві спільної власності на неподільне майно є тією вимогою, яка забезпечує досягнення мети поданого позову, а задоволення такої вимоги приводить до остаточного вирішення спору між сторонами.

Для припинення права на частку у спільному майні, за умови доведення наявності підстав, передбачених частинами першою та другою статті 365 ЦК України, право відповідача на таку частку підлягає припиненню. З метою уникнення ситуації правової невизначеності, недопущення спору при проведенні державної реєстрації права власності за позивачем судам доцільно задовольняти одночасно з вимогою про припинення права власності на частку у спільному майні й заявлену вимогу про визнання права власності на неї за співвласником, який попередньо вніс на депозитний рахунок суду вартість спірної частки.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2024 року у справі № 671/1543/21 (провадження № 61-18278сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570439>.

3. Спори, що виникають із земельних правовідносин

3.1. Застосування позову про оспорення правочину (ресцисорного позову) потребує встановлення не лише підстав для оспорення, але й порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду.

Для приватного права, з урахуванням принципу розумності, є неприйнятним використання правомірних приватноправових конструкцій (зокрема конструкції оспорюваного правочину). Правопорядок не допускає ситуації, коли правомірна конструкція (зокрема конструкція оспорюваного правочину) застосовується не для тієї мети, для якої вона призначена, та за відсутності умов, за яких вона може бути застосована (зокрема за відсутності порушеного приватного права чи інтересу або коли при застосуванні конструкції оспорюваного правочину не здійснюється присікання порушеного приватного права чи/та інтересу або ж їх відновлення)

09 вересня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Карпатська нафтова компанія»

(далі – ТОВ «Карпатська нафтова компанія», товариство) до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, Тисменицького районного відділу центру державного земельного кадастру, Реєстраційної служби Тисменицького районного управління юстиції Івано-Франківської області, ОСОБА_6 про визнання недійсними договорів купівлі-продажу земельної ділянки, скасування рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, скасування державної реєстрації права власності, повернення земельної ділянки до земель запасу сільської ради.

Суди встановили, що у 2007 році ТОВ «Карпатська нафтова компанія» набуло право власності на групи інвентарних об'єктів колишнього військового містечка на підставі договору купівлі-продажу від 23 березня 2007 року, укладеного з Регіональним відділенням Фонду державного майна України по Івано-Франківській області. Проте під час розгляду справи № 352/1243/15-ц товариству стало відомо, що 05 травня 2011 року Тисменицька районна державна адміністрація Івано-Франківської області видала розпорядження № 228 «Про надання дозволу на складання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки ОСОБА_6», за яким останньому надано дозвіл на складання проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, площею 1,9995 га, для ведення особистого селянського господарства на території Драгомирчанської сільської ради, за межами населеного пункту село Драгомирчани, в урочищі Забереж. ОСОБА_6 зазначену земельну ділянку, площею 1,9995 га, розділив на одинадцять окремих земельних ділянок, у подальшому відчужив, продавши їх відповідачам ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, тому товариство вважало, що ці договори купівлі-продажу укладені з порушенням вимог чинного законодавства. Позивач стверджував, що вказана земельна ділянка, площею 1,9995 га, мала бути передана саме товариству, оскільки на ній розташоване нерухоме майно, придбане за договором купівлі-продажу від 23 березня 2007 року.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, частково задовольнив позов. Судове рішення мотивовано тим, що предметом оспорюваних договорів є земельні ділянки, право власності на які належало ОСОБА_6 згідно з державними актами, які у подальшому у судовому порядку визнані недійсними, тому оспорювані договори також є недійсними, ОСОБА_6 не мав права їх відчужувати. Заявлені позивачем вимоги про скасування рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень і скасування права реєстрації права власності на спірні земельні ділянки є обґрунтованими і підлягають задоволенню. Позовна вимога про повернення спірної земельної ділянки до земель запасу сільської ради правонаступником сільської ради не заявлялося, тому задоволенню не підлягає.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій в частині задоволених позовних вимог ТОВ «Карпатська нафтова компанія» до ОСОБА_1, ОСОБА_6 з огляду на таке.

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або він не визнаний судом недійсним (стаття 204 ЦК України).

Оспорюваний правочин визнається недійсним судом, якщо одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом (частина третя статті 215 ЦК України).

Для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду.

Оспорюваними договорами купівлі-продажу земельних ділянок не були порушені, невизнані чи оспорені права та інтереси ТОВ «Карпатська нафтова компанія», за таких обставин суди зробили помилкові висновки про задоволення позовних вимог про визнання недійсними договорів купівлі-продажу земельних ділянок, вчинених між ОСОБА_1 та ОСОБА_6, та як похідних вимог про скасування рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень за ОСОБА_1, скасування державної реєстрації права власності земельних ділянок за ОСОБА_1.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зробив висновок, що застосування позову про оспорення правочину (ресцисорного позову) потребує не лише встановлення підстав для оспорення, але й порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду.

Для приватного права, з урахуванням принципу розумності, є неприйнятним використання правомірних приватно-правових конструкцій (зокрема конструкції оспорюваного правочину). Правопорядок не може допускати ситуації, коли правомірна конструкція (зокрема конструкції оспорюваного правочину) застосовується не для тієї мети, для якої вона призначена та за відсутності умов, за яких вона може бути застосована (зокрема, за відсутності порушеного приватного права чи інтересу, чи коли при застосуванні конструкції оспорюваного правочину не здійснюється прискання порушеного приватного права чи/та інтересу або ж їх відновлення).

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій в частині задоволених позовних вимог ТОВ «Карпатська нафтова компанія» до ОСОБА_1, ОСОБА_6 скасував та в цій частині ухвалив нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2024 року у справі № 352/1070/17 (провадження № 61-9160сво22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570477>.

4. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

4.1. У разі пред'явлення позову про стягнення коштів за договорами банківського вкладу, у тому числі відсотків та інфляційних втрат, які не були повернуті вкладнику внаслідок злочину (кримінального правопорушення), вчиненого службовими особами банку, застосуванню до спірних правовідносин між вкладником та банком підлягають норми цивільного законодавства, які регулюють договірні, а не деліктні зобов'язання. Вчинення працівниками банку злочину (кримінального правопорушення) із заволодіння внесеними на депозит коштами не впливає на обов'язок банку щодо належного виконання взятих на себе зобов'язань за відповідними договорами.

У разі звернення вкладника із заявою про повернення вкладу договір є розірваним, у зв'язку з чим договірні зобов'язання, у тому числі з виплати процентів, припиняються, після чого права та інтереси вкладника забезпечуються частиною другою статті 625 ЦК України, що регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання.

До правових наслідків порушення грошового зобов'язання, передбачених у статті 625 ЦК України, застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу акціонерного товариства «УкрСиббанк» (далі – АТ «УкрСиббанк») у справі за позовом ОСОБА_2 до АТ «УкрСиббанк» про стягнення заборгованості за договором банківського вкладу.

Суди встановили, що між позивачем та банком було укладено договір банківського вкладу, за умовами якого банк прийняв від нього на зберігання грошові кошти (вклад). Факт неправомірного заволодіння його коштами співробітником банку при розміщенні їх на депозитний рахунок АТ «УкрСиббанк» встановлено вироком суду у справі № 446/1917/16-к. Після того, як цей вирок набрав законної сили, АТ «УкрСиббанк» виплатило позивачу депозит за вказаним договором. Позивач вважав, що оскільки між ним та банком існували договірні відносини, тому має право на стягнення з банку на свою користь процентів за договором банківського вкладу, 3 % річних (стаття 625 ЦК України) та пені (частина п'ята статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Суд першої інстанції позов задовольнив частково. Судове рішення мотивовано тим, що між сторонами існували зобов'язальні правовідносини з договору банківського вкладу. правонаступником позивача ОСОБА_1

доведено факт укладення договору банківського вкладу та факт внесення грошових коштів до каси банку, що не спростовано відповідачем. Банк не виконав свої договірні зобов'язання за договором банківського вкладу. При цьому сам факт непроведення суми коштів на рахунку банку за умов наявності доказів одержання таких від вкладника не може бути підставою для відмови у позові. Договір банківського вкладу набрав чинності з моменту його підписання і діяв до фактичної дати отримання вкладником грошових коштів, тому після цього інтереси вкладника підлягають захисту на підставі положень частини другої статті 625 ЦК України, яка регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання. Суд відмовив у задоволенні позовних вимог про стягнення пені, оскільки ОСОБА_2 за життя не було присуджено до стягнення неустойку за неналежне виконання банком умов договору банківського вкладу.

Суд апеляційної інстанції скасував рішення суду першої інстанції в частині стягнення з ОСОБА_1 на користь держави судового збору. У решті рішення суду першої інстанції залишив без змін.

Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій у частині задоволення позовних вимог з огляду на таке.

Зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог – відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін). Зобов'язання припиняється частково або в повному обсязі на підставах, установлених договором або законом. Зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином (статті 526, 530, 598, 599 ЦК України).

Відповідно до частини першої статті 1058 ЦК України за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплачувати вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

Договір банківського вкладу є реальним, оплатним договором і вважається укладеним з моменту прийняття банком від вкладника або третьої особи на користь вкладника грошової суми (вкладу). Строковий договір банківського вкладу покладає на банк обов'язок прийняти від вкладника суму коштів, нарахувати на неї проценти та повернути ці кошти з процентами зі спливом встановленого договором строку. Закінчення строку дії договору банківського вкладу не звільняє банк від обов'язку повернути (видати) кошти вкладникові.

У справі, що переглядалася, суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, правильно встановив існування між сторонами договірних відносин, зокрема за договором банківського вкладу.

Указаний договір у судовому порядку не розірвано, недійсним не визнано, тому його чинність презюмується, оскільки діє презумпція правомірності правочину (стаття 204 ЦК України).

Верховний Суд зауважив, що питання про ступінь вини працівника банку, який привласнив кошти фізичних осіб (клієнтів), не впливає на обов'язок банку щодо належного виконання взятих на себе зобов'язань за відповідними договорами.

У разі звернення вкладника із заявою про повернення вкладу договір є розірваним, у зв'язку з чим договірні зобов'язання, у тому числі з виплати процентів, припиняються, після чого права та інтереси вкладника забезпечуються частиною другою статті 625 ЦК України, що регламентує наслідки прострочення виконання грошового зобов'язання.

Таким чином, розрахунок процентів за договором банківського вкладу слід здійснювати саме до дати звернення вкладника до банку із заявою про розірвання договору та видачу вкладу, а не до дати фактичного повернення коштів.

До правових наслідків порушення грошового зобов'язання, передбачених у статті 625 ЦК України, застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд змінив судові рішення судів попередніх інстанцій у частині задоволених позовних вимог, зменшивши розмір заборгованості за договором банківського вкладу.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 446/2145/21 (провадження № 61-4465св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471921>.

4.2. Для звільнення від нарахування штрафів, пені та відсотків за користування кредитом на підставі пункту 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їх сімей» мобілізовані позичальники повинні надати банку перелік документів, встановлений листом Міністерства оборони України від 21 серпня 2014 року № 322/2/7142.

Положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» не містять норм, які б звільняли позичальника від нарахування штрафів, пені та процентів за користування кредитом протягом особливого періоду у зв'язку з наявністю в нього статусу учасника бойових дій

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного

позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» (далі – АТ «Ощадбанк») у справі за позовом АТ «Ощадбанк» до ОСОБА_1, ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за договором про іпотечний кредит.

Суди встановили, що між банком та ОСОБА_1 укладено договір про іпотечний кредит, за умовами якого останній отримав кредит на придбання житлової квартири. За користування кредитом позичальник зобов'язався сплачувати банку плату в розмірі 12,5 % річних. На забезпечення виконання позичальником зобов'язань за кредитним договором між банком та ОСОБА_2 укладено договір поруки.

Позичальник перебуває на обліку в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги, за категорією учасник бойових дій.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, позов задовольнив частково. Стягнув солідарно з відповідачів на користь АТ «Ощадбанк» заборгованість за договором про іпотечний кредит, у тому числі: борг за кредитом, проценти за користування кредитом, три проценти річних за прострочення сплати боргу за кредитом; три проценти річних за прострочення сплати процентів за користування кредитом; пеню за несвоєчасну сплату кредиту; пеню за несвоєчасну сплату процентів за користування кредитом. Рішення суду мотивовано тим, що позичальник перебуває на обліку в Єдиному державному автоматизованому реєстрі осіб, які мають право на пільги, за категорією учасник бойових дій та з 23 вересня 2016 року має право на пільги згідно із Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Оскільки він перебуває на обліку за категорією учасник бойових дій, суд вважав, що на нього також поширюється дія Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій в оскаржуваній банком частині щодо відмови у стягненні з відповідачів за період з 24 вересня 2016 року до 15 січня 2020 року процентів за користування кредитом та трьох процентів річних за прострочення сплати процентів за користування кредитом з огляду на таке.

Відповідно до пункту 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовцям з початку і до закінчення особливого періоду, а резервістам та військовозобов'язаним – з моменту призову під час мобілізації і до закінчення особливого періоду штрафні санкції, пеня за невиконання зобов'язань перед підприємствами, установами і організаціями усіх форм власності, у тому числі банками та фізичними особами, а також проценти за користування кредитом не нараховуються.

Для звільнення від нарахування штрафів, пені та відсотків за користування кредитом мобілізовані позичальники повинні надати банку перелік документів, встановлений листом Міністерства оборони України від 21 серпня 2014 року № 322/2/7142. Такими документами є: військовий квиток, в якому у відповідних розділах здійснюються службові відмітки, або довідка про призов військовозобов'язаного на військову службу, видана військовим комісаріатом або військовою частиною, а для резервістів – витяг із наказу або довідка про зарахування до списків військової частини, які видаються військовою частиною. На вказані пільги мають право лише мобілізовані позичальники.

Надана відповідачем копія довідки Управління соціального захисту населення Старобільської районної державної адміністрації від 29 вересня 2016 року № 367 є документом, що може підтверджувати наявність у ОСОБА_1 статусу учасника бойових дій та право на пільги (з 23 вересня 2016 року) відповідно до положень Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Водночас вказаний закон не містить норм, які б звільняли позичальника від нарахування штрафів, пені та процентів за користування кредитом протягом особливого періоду у зв'язку з наявністю у нього статусу учасника бойових дій.

Положення Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» не містять норм, які б звільняли позичальника від нарахування штрафів, пені та процентів за користування кредитом протягом особливого періоду у зв'язку з наявністю у нього статусу учасника бойових дій.

Верховний Суд зазначив, що висновки судів про застосування до спірних правовідносин пункту 15 статті 14 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» є безпідставними та необґрунтованими, оскільки положення цього закону стосуються виключно мобілізованих позичальників та за фактичних обставин у справі, встановлених під час неодноразового її розгляду, на спірні правовідносини не поширюються.

Враховуючи викладене, судам слід було вирішити питання про стягнення з відповідачів на користь банку процентів за користування кредитом, а також трьох процентів річних за прострочення сплати процентів за користування кредитом, без урахування наявності у позичальника пільг згідно з Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції змінив в частині солідарного стягнення з відповідачів на користь банку процентів за користування кредитом, а також трьох процентів річних за прострочення сплати процентів за користування кредитом, збільшивши період і розмір стягнутих процентів за користування

кредитом, а також стягнутих трьох процентів річних за прострочення сплати процентів за користування кредитом.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 426/4264/19 (провадження № 61-7310св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665145>.

4.3. Законодавець не передбачив нікчемності правочину у випадку відсутності в іпотекодавця права власності на предмет іпотеки, тому такий правочин є оспорюваним. Недійсність первісних юридичних фактів чи документів не призводить до недійсності договору іпотеки, оскільки в українському праві відсутня залежна недійсність для таких випадків. Тому слід враховувати добросовісність / недобросовісність іпотекодержателя для того, щоб вирішити питання про набуття ним права іпотеки та/або при визнанні недійсним договору іпотеки. При цьому очевидно, що добра совість лікує таку ваду набуття права іпотеки, як укладення договору не власником.

До обставин, які можуть свідчити про недобросовісність іпотекодержателя, належать, зокрема, момент вчинення правочину; суб'єкти, які вчиняють або з якими вчиняється договір іпотеки. Для добросовісного іпотекодержателя має бути характерним такий стандарт поведінки, що притаманний середньому розумному та обачному іпотекодержателю. Конструкція добросовісного іпотекодержателя, зокрема, має виключатися в тому разі, коли майно було вкрадене у власника або в особи, якій власник передав майно у володіння.

Власник, який за допомогою віндикаційного позову чи реституції повернув майно від неуповноваженого іпотекодавця, займає місце останнього у відносинах іпотеки, тому до власника, який задовольнив вимоги іпотекодержателя, переходить у порядку суброгації право вимагати від боржника виконання зобов'язання, яке було забезпечене іпотекою

09 вересня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Преміум Лігал Колекшн» (далі – ТОВ «Преміум Лігал Колекшн») у справі за позовом ОСОБА_1 до публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Надра» (далі – ПАТ «Комерційний банк «Надра»), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, ОСОБА_2, ТОВ «Преміум Лігал Колекшн», товариства з обмеженою відповідальністю «Фінансова компанія «Дніпрофінансгруп» (далі – ТОВ «Фінансова компанія «Дніпрофінансгруп»), третя особа – приватний нотаріус Львівського міського нотаріального округу, про визнання недійсним договору іпотеки та скасування заборон відчуження.

Суди встановили, що позивач є власником квартири АДРЕСА_1 на підставі рішення Шевченківського районного суду м. Львова від

08 квітня 2013 року, ухваленого у справі № 2-743/11, яким підтверджено незаконність вибуття квартири з його володіння та витребувано цю квартиру з чужого незаконного володіння ОСОБА_2, яка передала спірне житло в іпотеку банку за оспорюваним договором іпотеки.

ТОВ «Преміум Лігал Колекшн» за договорами про відступлення прав вимоги набуло таке право до ОСОБА_2 за кредитним та іпотечним договорами.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й суд апеляційної інстанції, задовольнив позов. Судові рішення мотивовано тим, що іпотекодавець не була власником спірної квартири, яка є предметом іпотеки, і не мала права на розпорядження цим майном та передачу його в іпотеку. ОСОБА_2 неправомірно уклала оспорюваний договір іпотеки, оскільки квартира вибула у власника без законних на це підстав. Договором іпотеки та заборонаю відчуження квартири позивачу, як законному власнику майна чиняться перешкоди у вільному користуванні та розпорядженні квартирою, тому наявні підстави для визнання договору іпотеки недійсним і скасування заборони на відчуження майна, накладеної приватним нотаріусом у зв'язку з посвідченням вказаного правочину.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Як принцип доброї совісті взагалі, так і його прояви (добросовісний іпотекодержатель) не можуть бути обмежені певною сферою.

В практиці касаційного суду неодноразово застосовувалася конструкція добросовісного іпотекодержателя і вказувалося про необхідність захисту інтересів добросовісного іпотекодержателя, який покладався на дані реєстру прав на нерухомість.

Законодавець не передбачив нікчемності правочину у разі відсутності у іпотекодавця права власності на предмет іпотеки. Тому такий правочин є оспорюваним. Недійсність первісних юридичних фактів чи документів не призводить до недійсності договору іпотеки, оскільки в українському праві відсутня залежна недійсність для таких випадків (має місце тільки в одиничних випадках, передбачених у законі, як приклад, частина друга статті 548, частина четверта статті 1119 ЦК України). Тому слід враховувати добросовісність / недобросовісність іпотекодержателя для того, щоб вирішити питання про набуття ним права іпотеки та / або при визнанні недійсним договором іпотеки. При цьому очевидно, що добра совість лікує таку ваду набуття права іпотеки, як укладення договору невласником.

До обставин, які можуть свідчити про недобросовісність іпотекодержателя відносяться, зокрема момент вчинення правочину; суб'єкти, які вчиняють або з якими вчиняється договір іпотеки (наприклад, родичі, квазіродичі, пов'язана чи афілійована юридична особа, пов'язані чи афілійовані групи юридичних осіб). Для добросовісного іпотекодержателя має бути

характерним такий стандарт поведінки, який притаманний середньому розумному та обачному іпотекодержателю. Конструкція добросовісного іпотекодержателя, зокрема має виключатися в тому разі, коли майно було вкрадене у власника або в особи, якій власник передав майно у володіння.

Власник, який за допомогою віндикаційного позову чи реституції повернув майно від неуповноваженого іпотекодавця, займає місце останнього у відносинах іпотеки. Очевидно, що до власника, який задовольнив вимоги іпотекодержателя, переходить у порядку суброгації (частина третя статті 528 ЦК України) право вимагати від боржника виконання зобов'язання, яке було забезпечене іпотекою.

У справі, що переглядалася, на момент вчинення оспорюваного правочину банк не знав і не міг знати, що договір іпотеки укладено нібито з порушенням прав та інтересів позивача, а суди не встановили обставин щодо недобросовісності іпотекодержателя.

Верховний Суд зазначив, що конструкція добросовісного іпотекодержателя (тобто того, який набув право іпотеки на підставі договору іпотеки із невластником), хоча й прямо не передбачена в приватному праві, але є проявом доброї совісті (пункт 6 статті 3 ЦК України). Якщо ЦК України допускає набуття права власності добросовісним набувачем (стаття 330 ЦК України) найбільш повного та абсолютного речового права (права власності) від неуповноваженої особи, то набуття такого права на чужу річ (обмеженого речового права), як право іпотеки, також має допускатися правопорядком.

Практика вирішення спорів за позовом власника про захист його права власності, обтяженого іпотекою на користь особи, з якою він не перебуває у зобов'язальних відносинах, має враховувати добросовісність іпотекодержателя, який покладався на дані реєстру прав на нерухомість. Необхідність врахування конструкції добросовісного іпотекодержателя обумовлюється тим, що у протилежному випадку існують очевидні ризики непропорційного втручання у права добросовісного іпотекодержателя.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував та ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2024 року у справі № 466/3398/21 (провадження № 61-2058сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665097>.

4.4. Витребувати можна лише те майно, яке є в наявності та фактично перебуває в незаконному володінні відповідача. Якщо ж майно, яке перебуває в чужому володінні, видозмінилося, було перероблене чи знищене, а позивач

довів, що вказане майно йому належить, то в такому випадку стягується вартість майна.

Право притримання виникає на підставі прямої вказівки у статті 594 ЦК України за умови повідомлення про це боржника, і для реалізації такого права не потрібно існування договірних відносин між сторонами

18 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – товариство з обмеженою діяльністю Багатопрофільне науково-виробниче підприємство «ЕДЕМ» (далі – ТОВ БНВП «ЕДЕМ»), про витребування майна із чужого незаконного володіння.

Суди встановили, що між сторонами у справі укладено договір суборенди нерухомого майна, а саме частини індивідуально визначеного нежилого приміщення торговельного призначення, яке знаходиться у будівлі ТЦ «Прогрес» у м. Чернігові. З метою ведення торгівлі вказане приміщення було облаштоване позивачем торговим обладнанням та забезпечено відповідним товаром. Після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України та введення воєнного стану, 24 лютого 2022 року позивач з метою збереження свого життя і здоров'я була вимушена виїхати за межі м. Чернігова. У травні 2022 року вона повернулася до м. Чернігова та мала намір відновити свою торговельну діяльність і продовжувати користуватися об'єктом суборенди. Проте відповідач став перешкоджати їй у доступі до вказаного приміщення та, як наслідок, у доступі до належного їй майна, що знаходиться у цьому приміщенні. Листом від 22 червня 2022 року відповідач повідомив їй, що у зв'язку із систематичним невиконанням нею грошових та інших зобов'язань за договором суборенди нерухомого майна до неї застосовано право притримання, передбачене статтею 594 ЦК України, до повного виконання нею зобов'язань за договором.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, позов задовольнив. Суди керувались тим, що спірне майно вибуло з власності позивача поза її волею. При цьому вона належними та допустимими доказами довела, що це майно належить їй та перебуває у незаконному володінні відповідача. Вказали на неможливість застосування до спірних правовідносин положень статті 594 ЦК України щодо права притримання, оскільки між сторонами відсутні договірні відносини щодо майна, яке є предметом позову.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Віндикаційний позов є позовом власника про витребування свого майна від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (стаття 387 ЦК України).

Обов'язок доведення незаконності володіння покладається на позивача, як і обов'язок доведення, що майно фактично є в наявності.

Об'єктом віндикаційного позову є індивідуально визначене майно, що збереглося в натурі, тобто те саме майно, яке попередньо вибуло з володіння власника. При цьому, якщо майно належить до категорії родових речей, то для віндикації воно повинно бути належним чином індивідуалізоване, оскільки до родових речей застосування віндикації є неможливим, як і неможливо таке судове рішення виконати у подальшому.

Якщо індивідуально визначене (індивідуалізоване) майно не існує, то позивач має право лише на відшкодування завданої шкоди.

Отже, з урахуванням положень статті 387 ЦК України особа, яка звернулася до суду з позовом про витребування майна із чужого незаконного володіння, повинна довести своє право власності на майно, що знаходиться у володінні відповідача, при цьому власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним і в якій майно фактично знаходиться та є індивідуально визначеним.

Верховний Суд зазначив, що суди допустили формальний підхід щодо встановлення факту наявності зазначеного у позовній заяві майна у фактичному володінні відповідача. Крім того, перелік майна містить найменування російською мовою, що є недопустимим, так як суперечить положенням Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та частини першої статті 9 ЦПК України (мова цивільного судочинства).

Верховний Суд звернув увагу на те, що витребувати можна лише те майно, яке є в наявності та фактично перебуває у незаконному володінні відповідача. Якщо ж майно, яке перебуває у чужому володінні, видозмінилося, було перероблене чи знищене, а позивач довів, що вказане майно йому належить, то в такому випадку стягується вартість майна. Інакше виконати судове рішення про задоволення позову буде неможливо.

Крім того, суди попередніх інстанцій вказали на неможливість застосування у спірних правовідносинах положень статті 594 ЦК України щодо права притримання, оскільки між сторонами відсутні договірні відносини щодо майна, яке є предметом позову. Вказані висновки судів є помилковими, оскільки право притримання виникає на підставі прямої вказівки у статті 594 ЦК України за умови повідомлення про це боржника і для реалізації такого права не потрібно існування договірних відносин між сторонами.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 вересня 2024 року у справі № 751/1620/23 (провадження № 61-8723св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121730846>.

5. Спори, що виникають із трудових правовідносин

5.1. Положення статті 49-2 КЗпП України не містять обов'язку роботодавця ознайомлювати працівника з попередженням про наступне вивільнення та з вакантними посадами на підприємстві саме під особистий підпис

11 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги державного підприємства «Адміністрація морських портів України» (далі – ДП «АМПУ») та ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до акціонерного товариства «Укрпошта» (далі – АТ «Укрпошта»), третя особа – Тернопільська дирекція АТ «Укрпошта», про визнання незаконним та скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що наказом ДП «АМПУ» від 29 грудня 2022 року № 490-к ОСОБА_1 звільнено з роботи на підставі пункту 1 частини першої статті 40 КЗпП України, у зв'язку зі скороченням чисельності та штату працівників.

Позивач вважав, що вказаний наказ є незаконним та підлягає скасуванню, оскільки відповідно до частини другої статті 40 КЗпП України звільнення з підстав, зазначених у пунктах 1, 2 і 6 цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу. Проте роботодавець не запропонував йому вакантні посади та іншу роботу на тому самому підприємстві та не отримав від нього відмову від продовження роботи, також не повідомив його про наступне звільнення під підпис. Крім того, роботодавець не повідомив Первинну профспілкову організацію працівників ДП «АМПУ» про його звільнення за три місяці та не отримав попередньої згоди такого органу на його звільнення. Відповідач скоротив посаду, яку він обіймав, однак фактичних змін в організації виробництва і праці на підприємстві не відбулося, що свідчить про недотримання відповідачем вимог трудового законодавства щодо порядку звільнення працівників.

Суд першої інстанції позов задовольнив. Рішення суду мотивовано тим, що на підприємстві мали місце зміни в організації виробництва і праці, у тому числі, скорочення чисельності або штату працівників. Проте позивача не було ознайомлено з переліком вакантних посад під особистий підпис працівника, як це передбачено положеннями частини третьої статті 49-2 КЗпП України (за два місяці). Позивач на день звільнення не був членом первинної профспілкової організації, а тому відсутні підстави для застосування статті 43 КЗпП України щодо надання попереднього згоди такого органу на звільнення працівника,

членом якої він є. У зв'язку зі звільненням працівника без законної підстави суд стягнув на його користь середній заробіток за весь час вимушеного прогулу.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції змінив. Судове рішення мотивовано тим, що суд першої інстанції помилково поновив позивача на посаді з 30 грудня 2022 року, а не з 29 грудня 2022 року, тобто з дати, з якої його було звільнено відповідно до наказу ДП «АМПУ» від 29 грудня 2022 року № 490-к, тому в цій частині оскаржуване рішення суду підлягає зміні, а саме в частині дати поновлення на посаді позивача й, відповідно, в частині обчислення розміру середнього заробітку.

Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадках змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників (пункт 1 частини першої статті 40 КЗпП України).

Звільнення з підстав, зазначених у пунктах 1, 2 і 6 цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу (частина друга статті 40 КЗпП України).

Судом встановлено, що наказом ДП «АМПУ» від 30 серпня 2022 року № 219-к «Про припинення простою та призупинення дії трудового договору з ОСОБА_1» припинено з 30 серпня 2022 року простій, встановлений наказом від 28 лютого 2022 року № 84-к (зі змінами), ОСОБА_1; призупинено дію трудового договору, укладеного з ОСОБА_1, до відновлення можливості виконувати ним роботу, але не пізніше наступного дня після припинення або скасування воєнного стану в Україні. Отже, позивач не перебував на робочому місці, з ним було призупинено дію трудового договору, тому роботодавець не мав можливості ознайомити останнього з попередженням про наступне вивільнення та з вакантними посадами на підприємстві особисто підпис.

ДП «АМПУ» неодноразово надсилало поштою позивачу переліки вакантних посад, які він отримував, а тому був ознайомлений із вакантними посадами на підприємстві, проте не надав згоди на переведення на жодну із йому запропонованих.

Згідно з частинами першою, третьою статті 49-2 КЗпП України про наступне вивільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за два місяці; одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці власник або уповноважений ним орган,

фізична особа, яка використовує найману працю, пропонує працівникові іншу роботу на тому самому підприємстві, в установі, організації, у фізичної особи.

Верховний Суд зазначив, що положення статті 49-2 КЗпП України не містить обов'язку роботодавця ознайомлювати працівника з попередженням про наступне звільнення та з вакантними посадами на підприємстві саме під особистий підпис, тому висновки судів попередніх інстанцій в цій частині є помилковими.

Тобто роботодавець самостійно визначає спосіб та форму повідомлення про звільнення працівника та про наявні вакантні посади на підприємстві й ДП «АМПУ» з дотриманням зазначених положень законодавства було запропоновано позивачу усі вакантні посади на підприємстві.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду скасував, ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 758/2190/23 (провадження № 61-5749св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626188>.

5.2. Відсторонення працівника від роботи допускається в період проведення службового розслідування, а не після його закінчення

25 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за його позовом до Державного підприємства «Науково-технічний комплекс «Імпульс» (далі – ДП «НТК «Імпульс»), третя особа – Державний концерн «Укроборонпром» (далі – ДК «Укроборонпром»), про визнання незаконним та скасування наказу про відсторонення від роботи, стягнення середнього заробітку.

Суди встановили, що ОСОБА_1 прийнято на роботу на посаду заступника генерального директора ДП «НТК «Імпульс» з безпеки з 09 серпня 2022 року з посадовим окладом згідно зі штатним розписом на підставі наказу від 08 серпня 2022 року № 69-ОС.

За результатами проведення службової перевірки 26 жовтня 2022 року складено висновок про наявність підстав для притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому статтями 147–149 КЗпП України, а саме звільнення заступника генерального директора з безпеки ДП «НТК Імпульс» ОСОБА_1 із займаної посади на підставі пункту 1 частини першої статті 41 КЗпП України.

31 жовтня 2022 року позивача було ознайомлено з наказом ДП «НТК «Імпульс» від 31 жовтня 2022 року № 79-ОС про відсторонення його від роботи.

Наказом ДП «НТК «Імпульс» від 19 грудня 2022 року № 95-ОС ОСОБА_1 припинено виплату заробітної плати з 20 грудня 2022 року.

Позивач вважав указані накази незаконними та просив суд їх скасувати, стягнути з ДП «НТК Імпульс» на його користь заборгованість із заробітної плати за період з 20 грудня 2022 року до дня ухвалення судового рішення у справі. Суд першої інстанції позов задовольнив частково. Визнав незаконними накази ДП «НТК Імпульс» від 31 жовтня 2022 року № 79-ОС «Про відсторонення від роботи ОСОБА_1», від 19 грудня 2022 року № 95-ОС «Про внесення змін до наказу № 79-ОС від 31 жовтня 2022 року», стягнув з ДП «НТК Імпульс» на користь позивача середній заробіток за час вимушеного прогулу за період з 20 грудня 2022 року до 12 січня 2023 року у розмірі 22 918,50 грн.

Рішення суду мотивовано тим, що відсторонення від роботи допускається саме на період проведення службового розслідування, на час видання наказу про відсторонення позивача від роботи службова перевірка щодо нього була вже завершена, тому передбачених законом підстав для його відсторонення від роботи не було. На час розгляду справи оскаржувані накази вже визнані підприємством такими, що втратили чинність, тому позовні вимоги в частині скасування оскаржуваних наказів є такими, що не підлягають задоволенню. При цьому з відповідача на користь позивача підлягає стягненню середній заробіток за час вимушеного прогулу за період з 20 грудня 2022 року (з дня припинення виплати заробітної плати) до 12 січня 2023 року (день звільнення позивача з роботи).

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції в частині задоволених позовних вимог скасував та відмовив у задоволенні позову в цій частині.

Суд апеляційної інстанції керувався тим, що оскаржувані позивачем накази визнані такими, що втратили чинність, та скасовані, тому предмет оскарження фактично відсутній.

Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

За змістом статті 46 КЗпП України допускається відсторонення працівника або у випадках, перелічених у статті, або в інших випадках, які повинні бути також передбачені певним нормативно-правовим актом.

Таким нормативно-правовим актом є, зокрема постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2000 року № 950, якою затверджено Порядок проведення службового розслідування стосовно осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та осіб, які для цілей Закону України «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – Порядок).

Відсторонення від роботи можливе лише у випадках, що передбачені законодавством. Про це оголошується наказом або розпорядженням керівника підприємства, установи чи організації, і про це працівник повинен бути повідомлений. Термін відсторонення встановлюється до усунення причин, що його зумовили. Працівник має право оскаржити наказ про відсторонення від роботи у встановленому законом порядку.

Відповідно до пункту 4 Порядку службове розслідування проводиться з відстороненням особи, стосовно якої проводиться службове розслідування, від здійснення повноважень на посаді або без такого відсторонення.

Рішення про відсторонення приймається керівником органу.

Верховний Суд зазначив, що на час видання оскаржуваного наказу про відсторонення від роботи позивача службове розслідування було завершено, у зв'язку із чим правових підстав для відсторонення його на підставі пункту 4 Порядку не було. Не доведено відповідачем і наявності інших правових підстав для такого відсторонення. Отже, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про обґрунтованість позовних вимог в частині визнання оспорюваних наказів незаконними та наявності підстав для стягнення з відповідача на користь позивача середнього заробітку за час вимушеного прогулу. Суд апеляційної інстанції на вказане належної уваги не звернув та скасував законне і обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, рішення суду першої інстанції залишив в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 вересня 2024 року у справі № 753/13793/22 (провадження № 61-8175св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929073>.

6. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

6.1. Одним із способів захисту сімейних прав та інтересів може бути пред'явлення позову про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду. Тобто в разі зміни обставин, наприклад пов'язаних із віком дитини, як мати дитини, так і батько не позбавлені можливості звернутися з позовом про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за його позовом до ОСОБА_2, третя особа – Адміністрація Шевченківського району Дніпровської міської ради, про зобов'язання усунути перешкоди у спілкуванні з дитиною, визначення способу участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею.

Суди встановили, що після розірвання шлюбу з відповідачем ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом про зобов'язання відповідача не чинити перешкоди у спілкуванні з дочкою та визначити способи його участі у її вихованні. Однак, оскільки дитині на момент ухвалення рішення суду (листопад 2015 року) було лише три роки, його позов було задоволено частково та встановлено години спілкування двічі на місяць по суботах з 16 до 19 години, у присутності матері дитини. Звертаючись з позовом (січень 2020 року), позивач вказав, що дочка значно виросла і зустрічі в присутності матері стали неактуальними, а він має бажання брати участь у її вихованні, бачитися та спілкуватися. Просив зобов'язати відповідача не чинити перешкоди у спілкуванні з дочкою та встановити інший спосіб його участі у вихованні дитини.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, у задоволенні позову відмовив. Судові рішення мотивовано тим, що позивач невірно обрав спосіб захисту своїх прав, оскільки у випадку змін та обставин у встановленому судом порядку його участі у спілкуванні та вихованні дитини він має право на звернення до суду із заявою саме про зміну вже встановленого судовим рішенням способу та порядку участі у спілкуванні з дитиною.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце та час їхнього спілкування (частина друга статті 159 СК України).

Конструкція статті 159 СК України свідчить про те, що законодавець розмежує вимоги про встановлення способу участі у вихованні дитини та про усунення перешкод у спілкуванні з дитиною та її вихованні.

Тлумачення норм сімейного законодавства свідчить, що способом захисту прав може бути пред'явлення позову про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду.

Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси позивача власне порушені, а учасники використовують цивільне судочинство для такого захисту.

Верховний Суд зазначив, що відповідно до статті 18 СК України одним із способів захисту сімейних прав та інтересів, зокрема, є зміна правовідношення; також способом захисту прав може бути пред'явлення позову про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду. Тобто в разі зміни обставин, наприклад, пов'язаних із віком дитини, як мати

дитини, так і батько не позбавлені можливості звернутися з позовом про зміну способу участі у вихованні дитини, який визначений рішенням суду.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 932/665/20 (провадження № 61-7201св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570431>.

6.2. Якщо метою сторін у справі є поділ спільного сумісного майна, набутого за час шлюбу, то позовні вимоги про визнання майна об'єктом спільної сумісної власності не є належним способом захисту прав сторін на такий поділ.

У разі поділу об'єкта, що належить сторонам на праві спільної сумісної власності, власність сторін спору на цей об'єкт стає спільною частковою. Позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі, тому при визнанні права на частку не здійснюється вказівка, які саме об'єкти в натурі відповідають частці у праві спільної часткової власності

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, подану представником ОСОБА_3, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про поділ майна подружжя, за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя, набутого за час шлюбу.

Суди встановили, що з 09 лютого 1993 року сторони перебували в зареєстрованому шлюбі. Сімейне життя не склалося через різні погляди на сімейні відносини, відсутність взаєморозуміння між подружжям, а тому ОСОБА_2 вважав, що збереження шлюбу є недоцільним і необхідно розірвати шлюб. Під час шлюбу подружжям придбано спільне майно, яке вони просили поділити.

Суд першої інстанції, з висновками якого погодився й апеляційний суд, позов ОСОБА_1 задовольнив частково. Визнав Автобус-D, марки Богдан А-091, 2002 року випуску, Автобус-D, марки Богдан 09201, 2006 року випуску, транспортний засіб Вантажопасажирський - В, марки ГАЗ, 2005 року випуску, транспортний засіб Легковий універсал - В, марки УАЗ 315195-030, 2006 року випуску, Легковий седан - В, марки ВАЗ 21013, 1985 року випуску, спільним майном подружжя та визнав за кожним з подружжя право власності на 1/2 частку вказаних транспортних засобів. Виділив ОСОБА_2 в особисту приватну власність карабін Remington-700, рушницю Benelli, травматичний

пістолет Скат 1РК, стягнув з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 1/2 частку від їх вартості, що складає 9 535,00 грн. В іншій частині позову відмовлено.

Позов ОСОБА_2 задовольнив повністю. Розірвав шлюб, зареєстрований 09 лютого 1993 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_1. Визнав спільною сумісною власністю подружжя земельну ділянку, площею 0,0599 га, садовий будинок з надвірними будівлями та спорудами, що розташований АДРЕСА_2, квартиру, що розташована АДРЕСА_1, та визнав за кожним з подружжя право власності на 1/2 частку вказаного майна.

Судові рішення мотивовано тим, що автомобілі та автобуси, які були відчужені ОСОБА_2, перебуваючи в шлюбі з ОСОБА_1, проживаючи разом та маючи взаємні права та обов'язки подружжя, не підлягають поділу з огляду на недоведеність ОСОБА_1 вимог в цій частині позову. З урахуванням відсутності Автобуса-D, марки Богдан А-091, 2002 року випуску, на час розгляду справи судом, через його знищення, зазначений автобус не може бути предметом поділу. у разі коли презумпцію права спільної сумісної власності майна подружжя не спростовано за відсутності належних доказів того, що майно придбане за особисті кошти одного з подружжя, таке майно вважається спільною сумісною власністю та підлягає поділу, при цьому частки чоловіка та дружини у майні є рівними. Вимога ОСОБА_1 про стягнення з відповідача 1/2 частини від отриманого прибутку від надання в оренду автобусів марки Богдан А-091 в розмірі 2 520 000,00 грн не підлягає задоволенню через недоведеність вимог належними та допустимими доказами. Щодо рухомого майна, що було відчужено ОСОБА_2 під час перебування у шлюбі, то гроші від продажу автомобілів використані в інтересах родини, оскільки матеріали справи не містять доказів зворотного і ОСОБА_1 не довела належними та допустимими доказами того, що виручені кошти від продажу рухомого майна ним були використані не в інтересах родини. Шлюб між сторонами розірвано з урахуванням умов визнання ОСОБА_1 позову в цій частині та принципу добровільності шлюбу, а також небажання сторін і надалі перебувати у шлюбі.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Під час розгляду справ про поділ спільного сумісного майна подружжя (жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі) встановлення обсягу спільно нажитого майна є передусім питаннями доведення відповідних обставин, спростування чи не спростування презумпції спільної сумісної власності, які суд вирішує в мотивувальній частині свого рішення. Відповідне судове рішення лише підтверджує наявність режиму спільного сумісного майна, і для такого підтвердження заявленню вимоги про визнання певних об'єктів спільним сумісним майном та, як наслідок, зазначення в резолютивній частині судового

рішення про таке визнання не є необхідним. Ефективним способом захисту за таких умов є саме вирішення вимоги про поділ спільного сумісного майна.

У справі, що переглядалася, метою сторін є поділ спільного сумісного майна, набутого за час шлюбу. Тому позовні вимоги про визнання майна об'єктом спільної сумісної власності не є належним способом захисту прав сторін на такий поділ.

Згідно з частиною першою статті 22 КпШС 1969 року (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю.

У частині першій статті 24 КпШС 1969 року (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) передбачено, що майно, яке належало кожному з подружжя до одруження, а також одержане ним під час шлюбу в дар або в порядку успадкування, є власністю кожного з них.

Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто (пункт 3 частини першої статті 57 СК України).

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, є їхньою спільною сумісною власністю, якщо інше не встановлено договором або законом (частина третя статті 368 ЦК України).

Майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу). Вважається, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя (стаття 60 СК України).

Законом встановлено презумпцію спільності права власності подружжя на майно, яке набуте ними в період шлюбу. Ця презумпція може бути спростована, й один із подружжя може оспорювати поширення правового режиму спільного сумісного майна на певний об'єкт, у тому числі в судовому порядку. Тягар доказування обставин, необхідних для спростування презумпції, покладається на того з подружжя, який її спростовує.

Тлумачення змісту статті 61 СК України свідчить, що спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна чи майнових прав, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були набуті чи оформлені.

Верховний Суд зазначив, встановивши, що об'єкт поділу належить сторонам на праві спільної сумісної власності та вирішивши надалі питання про такий поділ, власність сторін спору на цей об'єкт стає спільною частковою; позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі. Тому при визнанні права на частку не

здійснюється вказівка, які саме об'єкти в натурі відповідають частці в праві спільної часткової власності.

За таких обставин суди зробили обґрунтовані висновки про відмову в задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 про визнання за нею права власності на квартиру, садовий будинок та земельну ділянку і стосовно задоволених позовних вимог ОСОБА_2 про визнання за кожним з подружжя права власності на 1/2 частку земельної ділянки, садового будинку та квартири, проте допустили порушення норм матеріального права.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції в частині відмови в задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 змінив та виклав у редакції своєї постанови; в частині задоволених позовних вимог ОСОБА_2 про визнання спільною сумісною власністю подружжя квартири, садового будинку та земельної ділянки скасував і відмовив у їх задоволенні.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 754/9261/19 (провадження № 61-106св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626142>.

6.3. У справах про визнання розірвання шлюбу фіктивним на позивача покладається обов'язок доведення не лише факту спільного проживання подружжя після розірвання шлюбу, а й фактів, які підтверджують існування в обох із подружжя внутрішньої волі до підтримання подальших шлюбних відносин та її виявлення у вигляді активних дій, зокрема дій, спрямованих на реалізацію функцій сім'ї та мети шлюбних відносин (наприклад, репродуктивної функції), подальшого активного ведення спільного господарства, подальшої спільної праці, спрямованої на забезпечення фінансової стабільності союзу чоловіка та жінки і збільшення їхнього спільного капіталу

11 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3 та касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_3 до ОСОБА_1, ОСОБА_2, треті особи: Акціонерне товариство комерційний банк «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк»), Харківський міський відділ державної реєстрації актів цивільного стану Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Харків), про визнання розірвання шлюбу фіктивним, анулювання актового запису та свідоцтва про розірвання шлюбу, визнання права на спадкування за законом, визнання особи такою, що прийняла спадщину.

Суди встановили, що позивач перебувала у шлюбі з ОСОБА_4. Шлюб між ними розірвано.

Позивач зазначала, що мотивом розірвання шлюбу було бажання ОСОБА_4 уберегти її від додаткових майнових обов'язків у зв'язку з тим, що він мав намір отримати кредит для придбання нового автомобіля, а вона заперечувала проти цього. ОСОБА_4 помер ІНФОРМАЦІЯ_1. Вважала, що розірвання шлюбу є фіктивним, а вона є такою, що прийняла спадщину.

Суд першої інстанції, з яким погодився і суд апеляційної інстанції, у задоволенні позову відмовив. Судові рішення мотивовано тим, що позивач не довела наявності умов, за яких розірвання шлюбу можливо визнати фіктивним, зокрема, що дії колишнього подружжя після розірвання шлюбу були спрямовані на реалізацію функцій сім'ї та мети шлюбних відносин, ведення ними спільного господарства та спільної праці.

Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Подружжя, яке не має дітей, має право подати до органу державної реєстрації актів цивільного стану заяву про розірвання шлюбу. Якщо один із подружжя через поважну причину не може особисто подати заяву про розірвання шлюбу до органу державної реєстрації актів цивільного стану, таку заяву, нотаріально засвідчену або прирівняну до неї, від його імені може подати другий з подружжя. Орган державної реєстрації актів цивільного стану складає актовий запис про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання такої заяви, якщо вона не була відкликана. Шлюб розривається незалежно від наявності між подружжям майнового спору (стаття 106 СК України).

Згідно зі статтею 108 СК України за заявою заінтересованої особи розірвання шлюбу, здійснене відповідно до положень статті 106 цього Кодексу, може бути визнане судом фіктивним, якщо буде встановлено, що жінка та чоловік продовжували проживати однією сім'єю і не мали наміру припинити шлюбні відносини. На підставі рішення суду актовий запис про розірвання шлюбу та свідоцтво про розірвання шлюбу анулюються органом державної реєстрації актів цивільного стану.

У справі, що переглядалася, після розірвання шлюбу за життя ОСОБА_4 жоден із колишнього подружжя не порушував питання про фіктивність розірвання шлюбу, а питання щодо фіктивності його розірвання постало лише після смерті ОСОБА_4 та стосується, зокрема, питання спадкування після його смерті.

Верховний Суд зазначив, що розірвання шлюбу може бути визнане фіктивним за таких умов: розірвання шлюбу повинно бути здійснене відповідно до положень статті 106 СК України, тобто органом державної реєстрації актів цивільного стану; жінка та чоловік після розірвання шлюбу продовжували проживати однією сім'єю; на момент розірвання шлюбу вони не мали на меті припинення шлюбних відносин.

При цьому для визнання розірвання шлюбу фіктивним є необхідною наявністю не лише факту спільного проживання, а і фактів, які підтверджують існування в обох з подружжя внутрішньої волі до підтримання подальших шлюбних відносин та її виявлення у вигляді активних дій. Такими активними діями є: 1) дії, спрямовані на реалізацію функцій сім'ї та мети шлюбних відносин (наприклад, репродуктивної функції); 2) подальше активне ведення спільного господарства, подальша спільна праця, спрямована на забезпечення фінансової стабільності союзу чоловіка та жінки та збільшення їх спільного капіталу.

Ураховуючи викладене, Верховий Суд рішення суду першої інстанції та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 638/3288/16-ц (провадження № 61-2648св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121600382>.

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

7.1. Підставою для усунення особи від спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України є факт умисного позбавлення життя спадкодавця чи будь-якого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, які можуть бути підтверджені вироком суду в кримінальному провадженні та ухвалою про закриття кримінального провадження.

Під час вирішення спору між спадкоємцями щодо права на спадкування суд у межах заявлених позовних вимог може встановити в мотивувальній частині судового рішення факт відсутності права на спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України, зокрема у випадку, коли особа, яка умисно позбавила життя спадкодавця, померла, оскільки така особа не має права на спадкування в силу закону

09 вересня 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_5 у справі за позовом ОСОБА_4 до ОСОБА_5, третя особа – державний нотаріус Шепетівської міської державної нотаріальної контори, про усунення від права на спадщину, визнання недійсним та скасування свідоцтва про право на спадщину за законом, скасування рішення державного реєстратора.

Суди встановили, що ОСОБА_5 та ОСОБА_7 уклали шлюб, в якому народилося двоє дітей: син ОСОБА_6 та вона, дочка ОСОБА_8. Шлюб між батьками було розірвано 09 січня 2019 року.

ОСОБА_7 склав заповіт, за яким житловий будинок АДРЕСА_1 заповів сину ОСОБА_6. Під час чергової сварки син наніс батькові тяжкі тілесні

ушкодження, від яких останній помер. ОСОБА_6 було вручено підозру у вчиненні злочину, передбаченого частиною другою статті 121 КК України, за нанесення тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого, однак кримінальне провадження за його обвинуваченням було закрито у зв'язку зі смертю обвинуваченого. У судовому засіданні підстав для продовження розгляду кримінального провадження з метою реабілітації померлого, відновлення його честі і репутації не встановлено. Родичі померлого з такою заявою до суду не зверталися.

Позивач вважала, що ОСОБА_6 втратив право на спадкування після смерті свого батька, оскільки позбавив життя останнього після оформлення ним заповіту. ОСОБА_5 як матір ОСОБА_6 після його смерті прийняла спадщину, яка складається з житлового будинку АДРЕСА_1, і отримала свідоцтво про право на спадщину за законом. Проте ОСОБА_5 не мала права на спадкування після свого чоловіка у зв'язку з розірванням шлюбу до моменту смерті спадкодавця. Стверджувала, що ОСОБА_6 та ОСОБА_5 повинні бути усунуті від спадкування, а спадщина батька має перейти до неї як його спадкоємиці першої черги за законом.

Суд першої інстанції у задоволенні позову відмовив. Судове рішення мотивовано тим, що на момент подачі позову ОСОБА_6 помер, його правоздатність припинилася, тому усунути його від права на спадщину неможливо. Позовні вимоги про усунення від права на спадкування ОСОБА_5 у порядку спадкової трансмісії, визнання недійсним та скасування свідоцтва про право на спадщину за законом, скасування рішення державного реєстратора є похідними від первісної позовної вимоги, тому відсутні підстави для їх задоволення.

Суд апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції в частині відмови у визнанні недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом скасував та ухвалив в цій частині нове судове рішення, яким визнав недійсним свідоцтво про право на спадщину за законом.

Апеляційний суд керувався тим, що ОСОБА_6 умісно позбавив життя свого батька, тому за законом відповідно до частини першої статті 1224 ЦК України не мав права на спадкування за заповітом після його смерті. ОСОБА_5 не мала права на спадкування будинку, оскільки право на цю спадщину після смерті батька не отримав її син спадкодавець ОСОБА_6, за яким вона спадкувала у порядку спадкової трансмісії. Отже, свідоцтво про право на спадщину за законом на ім'я ОСОБА_5 видане особі, яка не мала права на спадкування, а тому підлягає визнанню недійсним відповідно до статті 1301 ЦК України. Визнання на підставі судового рішення недійсним документа, на підставі якого проведено державну реєстрацію права власності відповідача, є достатньою правовою підставою для припинення цього права відповідно

до частини третьої статті 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Питання щодо усунення від права на спадкування врегульоване статтею 1224 ЦК України.

Частиною першою статті 1224 ЦК України встановлено, що не мають права на спадкування особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя. Положення абзацу першого цієї частини не застосовується до особи, яка вчинила такий замах, якщо спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив її своїм спадкоємцем за заповітом.

Один із спадкоємців за заповітом може виявитися негідним і бути усунутий від спадщини, зокрема через вчинення відносно спадкодавця злочину, передбаченого частиною другою статті 121 КК України, який характеризується прямим умислом щодо завдання тяжких тілесних ушкоджень та необережністю щодо наслідку – смерті потерпілого.

Закріплені у частині першій статті 1224 ЦК України норми є своєрідним засобом регулювання родинних та суспільних відносин, що відображають відносини між спадкодавцем та майбутнім спадкоємцем, який не може реалізувати своє право на спадкування в силу вчинення злочину проти спадкодавця.

Закриття кримінального провадження на підставі пункту 5 частини першої статті 284 КПК України застосовується у випадку, коли відносно особи зібрано достатньо доказів, які підтверджують вчинення нею діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, однак в силу об'єктивних обставин подальше провадження виключається.

Внаслідок смерті цивільна правоздатність ОСОБА_6 припинилася, що передбачено частиною четвертою статті 25 ЦК України, тому відповідачем у спорі про усунення його від права на спадкування він не міг бути. Однак належне йому право на спадкування після смерті батька в силу статті 1216 ЦК України могло перейти до його спадкоємців, а саме до матері. Водночас, враховуючи приписи частини першої статті 1224 ЦК України, ОСОБА_6 не мав права на спадкування після смерті батька.

Оскільки ОСОБА_6 право на спадщину після смерті батька не мав, відповідно, його мати ОСОБА_5 не мала права на спадкування будинку у порядку спадкової трансмісії, оскільки право на цю спадщину після смерті батька не мав її син спадкодавець ОСОБА_6.

Водночас смерть ОСОБА_6 не впливає на можливість вирішення у судовому порядку питання про відсутність у нього на момент смерті права на спадкування, оскільки це право могло перейти до його матері ОСОБА_5.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду зазначив, що підставою для усунення особи від спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України є факт умисного позбавлення життя спадкодавця чи будь-якого з можливих спадкоємців або вчинення замаху на їхнє життя, які можуть бути підтверджені вироком суду в кримінальному провадженні та ухвалою про закриття кримінального провадження.

Під час вирішення спору між спадкоємцями щодо права на спадкування суд у межах заявлених позовних вимог може встановити у мотивувальній частині судового рішення факт відсутності права на спадкування на підставі частини першої статті 1224 ЦК України, зокрема у випадку, коли особа, яка умисно позбавила життя спадкодавця, померла, оскільки така особа не має права на спадкування в силу закону.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати касаційного цивільного суду судове рішення апеляційної інстанції залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 09 вересня 2024 року у справі № 688/2840/22 (провадження № 61-10433сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121570437>.

8. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

8.1. Завершальним днем строку, за який нараховується моральна шкода, завдана громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, є день набрання законної сили виправдувальним вироком або судовим рішенням, яким закрито провадження у кримінальній справі

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Дніпровської обласної прокуратури у справі за позовом ОСОБА_1 до Державної казначейської служби України (далі – ДКС України), Дніпропетровської обласної прокуратури, Головного управління Національної поліції в Дніпропетровській області (далі – ГУ НП в Дніпропетровській області) про відшкодування моральної та майнової шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду.

Позивач зазначав, що майже 10 років незаконно перебував під слідством та судом. Вказував, що відносно нього незаконно порушувалися кримінальні справи та проводилося незаконне досудове розслідування, незаконно висувалися обвинувачення у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів, за які передбачено відповідальність до 12 років позбавлення волі, незаконно

проводилися оперативно-розшукові заходи, незаконно застосовувалися запобіжні заходи у вигляді тримання під вартою та підписки про невіїзд, незаконно вживались та вживаються до теперішнього часу заходи забезпечення кримінального провадження (арешт майна). Вважав, що внаслідок зазначених незаконних дій та рішень порушено його конституційні права, у результаті його затримання та обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою він був змушений припинити професійну діяльність як адвокат.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково. Судове рішення мотивовано тим, що з 15 серпня 2011 року (день проведення обшуку за місцем проживання, роботи та в автомобілі) розпочалося кримінальне переслідування щодо ОСОБА_1, 30 листопада 2011 року його було затримано. Під слідством ОСОБА_1 перебував до 06 вересня 2019 року, оскільки постановою прокурора Дніпропетровської місцевої прокуратури № 3 Дніпропетровської області закрито кримінальне провадження у зв'язку із встановленням відсутності в діяннях складу кримінальних правопорушень. Отже, позивач перебував під слідством з 15 серпня 2011 року до 06 вересня 2019 року, тобто 100 місяців. Суд врахував ступінь спричинених моральних страждань поза триманням під вартою.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог про відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, та в частині стягнення судових витрат на професійну правову допомогу скасував, ухвалив у цій частині нове судове рішення про часткове задоволення цих позовних вимог. Стягнув з держави Україна за рахунок коштів Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 моральну шкоду в розмірі 2 044 393,02 грн.

Постанову апеляційного суду мотивовано, зокрема тим, що період перебування позивача під слідством у межах позовних вимог із 15 серпня 2011 року (початок кримінального переслідування позивача у зв'язку із проведенням обшуків в автомобілі, за місцем роботи та проживання) до 04 листопада 2021 року (подання заяви про збільшення позовних вимог) становить 124 місяці і 4 дні, який складається з: 95 місяців 21 день (з 15 серпня 2011 року до 29 листопада 2011 року та з 11 квітня 2014 року до 04 листопада 2021 року) – проведення обшуків, проведення інших процесуальних дій, нескасування арешту на майно позивача, що діє на час перегляду рішення суду судом апеляційної інстанції, закриття кримінального провадження, та 28 місяців і 13 днів (з 30 листопада 2011 року до 10 квітня 2014 року) – перебування позивача під вартою. Також апеляційний суд зазначив, що суд першої інстанції правильно врахував ступінь спричинених моральних страждань позивача поза триманням під вартою.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції в частині позовних вимог про відшкодування моральної шкоди з огляду на таке.

Загальні підстави відповідальності за завдану моральну шкоду передбачені статтею 1167 ЦК України, відповідно до яких моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями або бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи (стаття 23 ЦК України).

Підстави, особливості та порядок відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду, визначені статтею 1176 ЦК України та Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

Межі відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом визначаються судом у розмірі, співмірному з мінімальним розміром заробітної плати, визначеним законодавством, за кожен місяць перебування під слідством чи судом, виходячи з мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством на момент відшкодування.

Законодавством України встановлений лише мінімальний розмір для визначення моральної шкоди, а не граничний.

Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції, змінюючи рішення суду першої інстанції, вважав, що останнім днем перебування ОСОБА_1 під слідством і судом не може бути 06 вересня 2019 року (дата закриття кримінального провадження), оскільки арешт майна ОСОБА_1 до цього часу не скасовано.

Проте апеляційний суд не врахував, що завершальним днем строку, за який нараховується моральна шкода, завдана громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду, є день закриття кримінального провадження.

Встановлення правильного періоду перебування особи під слідством і судом впливає на правильність визначення мінімального розміру моральної шкоди, який не може бути зменшено, однак суд може його збільшити з урахуванням конкретних обставин справи.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову суду апеляційної інстанції в частині задоволення позовних вимог про відшкодування моральної шкоди змінив, зменшивши її розмір до 900 000,00 грн.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 205/4113/21 (провадження № 61-643св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121507710>.

9. Справи окремого провадження

9.1. Законодавець у ЦК України, як основному регуляторі приватних відносин, передбачив конструкцію «звільнення особи від повноважень опікуна», застосування якої зумовлює такий наслідок, як припинення повноважень опікуна з моменту його звільнення. Звільнення від повноважень опікуна може відбутися в разі невиконання опікуном своїх обов'язків; порушення прав підопічного; поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або соціального захисту. При цьому законодавець у ЦК України не допускає тимчасового, на певний період (зокрема воєнного стану), звільнення особи від повноважень опікуна

25 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за заявою органу опіки та піклування Вишнівської сільської ради Ковельського району Волинської області (далі – орган опіки та піклування Вишнівської сільської ради), заінтересовані особи: Руденський психоневрологічний інтернат, ОСОБА_1, про тимчасове звільнення особи від повноважень опікуна над недієздатною особою.

Суди встановили, що рішенням міського суду від 12 липня 2002 року ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, визнано недієздатною. Рішенням виконавчого комітету Держинської міської ради Донецької області від 16 жовтня 2022 року № 388 ОСОБА_1 призначено опікуном ОСОБА_2. Рішенням виконавчого комітету Вишнівської сільської ради від 28 липня 2022 року № 10/17 затверджено висновок органу опіки та піклування Вишнівської сільської ради про доцільність звільнення від повноважень опікуна ОСОБА_1 над недієздатною особою ОСОБА_2.

Заявник зазначав, що над недієздатною ОСОБА_2 призначено опікуна, яка не може тимчасово виконувати своїх обов'язків через збройну агресію російської федерації. ОСОБА_2 тимчасово перебуває у Руденському

психоневрологічному інтернаті, тому саме цей заклад фактично здійснює над нею опіку, у зв'язку з чим необхідно звільнити ОСОБА_1 від повноважень опікуна.

Суд першої інстанції заяву задовольнив. Тимчасово, на період воєнного стану, звільнив ОСОБА_1 від обов'язків опікуна ОСОБА_2. Судове рішення мотивовано тим, що призначений судом опікун через проживання в районі проведення воєнних (бойових) дій не може виконувати своїх обов'язків, а підопічна влаштована до закладу соціального захисту.

Апеляційний суд, скасував рішення суду першої інстанції за наявності обов'язкових підстав для скасування та задовольнив заяву. Судове рішення мотивовано тим, що недієздатну ОСОБА_2 було поміщено до закладу соціального захисту, а саме Слов'янського психоневрологічного інтернату, в подальшому евакуйовано до Руденського психоневрологічного інтернату, де остання знаходиться протягом тривалого часу, а її опікун ОСОБА_1 перебуває на території, яка є тимчасово окупованою територією України, що територіально віддалена від місця проживання підопічного, і це обмежує недієздатну в належному представництві та захисті її прав та інтересів.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів першої та апеляційної інстанцій з огляду на таке.

Над недієздатною фізичною особою встановлюється опіка (частини перша статті 41 ЦК України).

Опіка та піклування встановлюються з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також повнолітніх осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права і виконувати обов'язки (стаття 55 ЦК України).

Суд встановлює опіку над фізичною особою у разі визнання її недієздатною і призначає опікуна за поданням органу опіки та піклування (частина перша статті 60 ЦК України).

Якщо над фізичною особою, яка перебуває у навчальному закладі, закладі охорони здоров'я або закладі соціального захисту населення, не встановлено опіку чи піклування або не призначено опікуна чи піклувальника, опіку або піклування над нею здійснює цей заклад (стаття 66 ЦК України).

Суд, якщо він призначив опікуна чи піклувальника, або орган опіки та піклування за заявою особи звільняє її від повноважень опікуна або піклувальника. Ця заява розглядається судом або органом опіки та піклування протягом одного місяця. Особа виконує повноваження опікуна або піклувальника до винесення рішення про звільнення її від повноважень опікуна або піклувальника чи до закінчення місячного строку від дня подання заяви, якщо вона не була розглянута протягом цього строку (частина перша статті 75 ЦК України).

За заявою органу опіки та піклування суд може звільнити особу від повноважень опікуна або піклувальника у разі невиконання нею своїх обов'язків, порушення прав підопічного, а також у разі поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або соціального захисту (частина третя статті 75 ЦК України).

Верховний Суд зауважив, що законодавець в ЦК України, як основному регуляторі приватних відносин, передбачив конструкцію «звільнення особи від повноважень опікуна». Застосування цієї конструкції зумовлює такий наслідок як припинення повноважень опікуна з моменту його звільнення. Звільнення особи від повноважень опікуна можуть відбутися у разі: (а) невиконання нею своїх обов'язків; (б) порушення прав підопічного; (в) поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або соціального захисту. Законодавець в ЦК України не допускає тимчасового, на певний період (зокрема воєнного стану), звільнення особи від повноважень опікуна.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд судові рішення скасував, у задоволенні заяви відмовив.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 вересня 2024 року у справі № 163/1251/22 (провадження № 61-7647св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/122135403>.

10. Застосування норм процесуального права

10.1. Застосування судом принципу *jura novit curia* («суд знає закони») не є безмежним.

Принцип *jura novit curia*, з одного боку, підлягає безумовному застосуванню: суд зобов'язаний застосувати правильні норми права, перекваліфікувавши позов, незалежно від посилань позивача; з іншого боку, перекваліфікуючи позов за цим принципом, суд може порушити право на справедливий суд як щодо відповідача, так і щодо позивача. У таких умовах слід зважати на принцип змагальності та рівності сторін, яких не можна позбавляти права на аргументування своєї позиції в умовах нової кваліфікації

04 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк») про захист прав споживача, зобов'язання вчинити дії.

Суди встановили, що між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ОСОБА_1 було укладено кредитний договір з кінцевим терміном повернення, що відповідає строку дії карти. Рішенням районного суду від 26 травня 2016 року у справі №

278/467/16 стягнуто з позивача на користь ПАТ КБ «ПриватБанк» заборгованість за кредитним договором. Зобов'язання за кредитним договором, визначені зазначеним рішенням (справа № 278/467/16-ц), ОСОБА_1 виконала у повному обсязі. Згідно з випискою по рахунку та розрахунку заборгованості за кредитним договором вбачається наявність у позивача заборгованості перед банком.

Суд першої інстанції позов задовольнив частково.

Апеляційний суд рішення суду першої інстанції скасував і ухвалив нове судове рішення про відмову у задоволенні позову. Судове рішення апеляційного суду мотивовано тим, що суд першої інстанції порушив принцип диспозитивності цивільного судочинства, оскільки вийшов за межі позовних вимог, оскільки ОСОБА_1 не пред'являла позовних вимог про припинення зобов'язання. Пред'явлені позивачем позовні вимоги про визнання дій банку щодо нарахування кредитної заборгованості неправомірними та скасування заборгованості не відповідають критерію ефективності способу захисту порушеного права, оскільки належним способом захисту є саме визнання припиненими зобов'язань перед банком за кредитним договором внаслідок їх повного виконання, як превентивний спосіб захисту, який має забезпечити, щоб обидві сторони могли знати свої права та обов'язки за кредитним договором та діяти, не порушуючи їх. Обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови у позові.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками апеляційного суду та звернув увагу на таке.

У цивільному процесуальному законодавстві діє принцип *jura novit curia* («суд знає закони»), який суд першої інстанції по суті застосував, хоча і не пославшись на нього.

Застосування судом цього принципу полягає в тому, що: 1) суд знає право; 2) суд самостійно здійснює пошук правових норм щодо спору безвідносно до посилання сторін; 3) суд самостійно застосовує право до фактичних обставин спору (*da mihi factum, dabo tibi jus*). Активна роль суду в цивільному процесі проявляється, зокрема, у самостійній кваліфікації судом правової природи відносин між позивачем та відповідачем, виборі і застосуванні до спірних правовідносин відповідних норм права, повного і всебічного з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Тобто суд, з'ясувавши під час розгляду справи, що сторона або інший учасник судового процесу на обґрунтування своїх вимог або заперечень послався не на ті норми права, що фактично регулюють спірні правовідносини, самостійно здійснює правильну їх правову кваліфікацію та застосовує для

прийняття рішення ті норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини.

Пред'являючи позов, позивач просила: а) визнати неправомірними дії АТ КБ «ПриватБанк» щодо нарахування кредитної заборгованості; б) зобов'язати АТ КБ «ПриватБанк» скасувати (списати) заборгованість; в) розірвати кредитний договір. Обґрунтовувала свої позовні вимоги виключно неправомірністю дій банку щодо нарахування їй кредитної заборгованості, оскільки кредит погашено, виконавши на вимогу державного виконавця відповідне рішення суду. Просила списати кредитну заборгованість та розірвати кредитний договір.

Верховний Суд зазначив, що принцип *jura novit curia* («суд знає закони») застосовується у тому випадку, коли позивач обґрунтовує свій позов саме такими обставинами, проте помилково посилається на певні норми права.

Застосування судом принципу *jura novit curia* («суд знає закони») не є безмежним.

Отже, принцип *jura novit curia*, з одного боку, підлягає безумовному застосуванню: суд зобов'язаний застосувати правильні норми права, перекваліфікувавши позов, незалежно від посилань позивача. З іншого боку, перекваліфікуючи позов за цим принципом, суд може порушити право на справедливий суд як щодо відповідача, так і щодо позивача. У таких умовах слід зважати на принцип змагальності та рівності сторін, яких не можна позбавляти права на аргументування своєї позиції в умовах нової кваліфікації.

Як позивач, так і відповідач не надавали пояснень та доказів щодо припинення кредитних зобов'язань.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд погодився з висновками суду апеляційної інстанції про те, що суд першої інстанції порушив принцип диспозитивності цивільного судочинства, а пред'явлені позивачем позовні вимоги не відповідають критерію ефективності способу захисту порушеного права.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 04 вересня 2024 року у справі № 278/2111/23 (провадження № 61-5586св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121471316>.

10.2. Звернення учасників справи до суду з процесуальними документами в електронній формі з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через Електронний кабінет є альтернативою звернення до суду з паперовими документами та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником. Усі документи, що надійшли до суду через підсистему «Електронний суд», вважаються такими, що подані з використанням власного електронного підпису

11 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за його позовом до Виконавчого комітету Сумської міської ради про відшкодування моральної шкоди, завданої незаконними діями органу місцевого самоврядування.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Судове рішення мотивовано тим, що позивач не надав до суду належних, допустимих та достовірних доказів на підтвердження того, що в діях відповідача наявні дискримінаційні чи неправомірні дії щодо нього, які завдали йому моральної шкоди.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу визнано неподаною і повернуто заявнику. Судове рішення мотивовано тим, що позивач не виконав вимог ухвали апеляційного суду, оскільки не надав суду підписаний оригінал апеляційної скарги.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Якщо документи подаються учасниками справи до суду або надсилаються іншим учасникам справи в електронній формі, такі документи скріплюються електронним цифровим підписом учасника справи (стаття 43 ЦПК України).

Суди встановили, що ОСОБА_1 через підсистему «Електронний суд» подав до суду заяву про усунення недоліків апеляційної скарги на рішення районного суду, до якої додано апеляційну скаргу.

Відповідно до частини восьмої статті 14 ЦПК України особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, подають процесуальні та інші документи, письмові та електронні докази, вчиняють інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС), з використанням власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис», якщо інше не визначено цим Кодексом.

Згідно з пунктом 3 розділу XI Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 (із змінами і доповненнями) (далі – Положення) особи за допомогою зареєстрованого електронного кабінету формують проекти (створюють шляхом заповнення відповідних форм, редагують, долучають), підписують та подають до суду і органів системи правосуддя електронні запити, скарги, пропозиції та інші непроцесуальні звернення, що стосуються діяльності таких органів, а також отримують відповідь на них.

За визначеннями, наведеними у підпунктах 14, 16 пункту 1 розділу II Положення, електронний документ – оригінал електронного документа

з обов'язковими реквізитами, що надають йому юридичної сили, в тому числі з електронним цифровим підписом автора. Електронний цифровий підпис – електронний цифровий підпис в форматі, що забезпечує можливість встановлення дійсності підпису у довгостроковому періоді (після закінчення строку чинності сертифіката), визначеному відповідно до вимог законодавства.

Для проекту будь-якого електронного документа, створеного в підсистемі електронного суду на всіх стадіях його формування, забезпечується конфіденційність його змісту за допомогою шифрування із використанням електронного цифрового підпису автора проекту. Осіб, допущених до інформації, що захищається, визначає автор документа. З моменту переведення документа у стан «Оригінал» такий документ втрачає статус конфіденційного і перелік осіб, допущених до його змісту, визначає адміністратор відповідно до вимог законодавства (пункт 5 розділу XI Положення).

Тобто надсилання процесуальних документів в електронному вигляді передбачає використання сервісу «Електронний суд» відповідно з попередньою реєстрацією офіційної електронної адреси (Електронного кабінету) та з обов'язковим використанням власного електронного підпису.

Відповідно до пункту 14 розділу XI Положення всі електронні документи, що надходять до суду, автоматично розміщуються у відповідному реєстрі електронної кореспонденції автоматизованої системи документообігу суду, їхня реєстрація здійснюється за загальними правилами реєстрації вхідної кореспонденції, визначеними відповідними інструкціями з діловодства.

Учасники судового процесу за допомогою зареєстрованого Електронного кабінету можуть надсилати копії електронних документів іншим учасникам судової справи, крім випадків, коли інший учасник не має зареєстрованого електронного кабінету, подавати позовні заяви та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до суду і можуть бути предметом судового розгляду, а також отримувати судові рішення та інші електронні документи (пункт 2 Положення).

Відсутність факту початку повноцінного функціонування ЄСІТС не може бути перешкодою для роботи її підсистеми «Електронний суд» та, відповідно, права особи на подання процесуальних документів через цю підсистему в електронній формі.

З 22 грудня 2018 року отримані місцевими судами заяви та інші процесуальні документи через підсистему «Електронний суд» мають реєструватися та розглядатися в установленому порядку.

Верховний Суд зазначив, що альтернативою звернення учасників справи до суду із позовними заявами, скаргами та іншими визначеними законом процесуальними документами, оформленими в паперовій формі та підписаними безпосередньо учасником справи або його представником, є звернення з процесуальними документами в електронній формі

з обов'язковим їх скріпленням власним електронним підписом учасника справи через Електронний кабінет.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував ухвалу апеляційного суду, справу передав до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 591/6212/23 (провадження № 61-9062св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121626523>.

10.3. Якщо особа звернулася до суду за захистом порушеного права власності на частку в спільному майні подружжя і спірне нерухоме майно до моменту його відчуження не було об'єктом корпоративних прав, то спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства як такий, що виник із сімейних правовідносин

11 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за її позовом до ОСОБА_2, Товариства з обмеженою відповідальністю «АРТ Кепітал Системс» (ТОВ «АРТ Кепітал Системс»), приватного нотаріуса Харківського міського нотаріального округу, про скасування рішення про державну реєстрацію речового права, визнання правочину недійсним.

Суди встановили, що у період шлюбу сторони вони набули у власність нежитлові приміщення. Між ТОВ «АРТ Кепітал Системс» в особі директора ОСОБА_5 та ОСОБА_2 укладено акт приймання-передачі майна, за умовами якого ОСОБА_2 передав до статутного капіталу товариства нежитлові приміщення.

Позивач вважала, що цей правочин підлягає визнанню недійсним, оскільки вона як співвласниця майна згоди на його відчуження не надавала.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову. Судове рішення мотивовано тим, що позивач не надала доказів ненадання ОСОБА_2 згоди на розпорядження спільним майном.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, провадження у справі закрито. Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що спір виник з правочину щодо передачі нерухомого майна до статутного капіталу юридичної особи, який не є правочином у сімейних правовідносинах, тому такий спір підлягає розгляду за правилами господарського судочинства.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Критеріями розмежування судової юрисдикції, тобто передбаченими законом умовами, за яких певна справа підлягає розгляду за правилами того

чи іншого виду судочинства, є суб'єктний склад правовідносин, предмет спору та характер спірних матеріальних правовідносин у їх сукупності. Крім того, таким критерієм може бути пряма вказівка в законі на вид судочинства, у якому розглядається визначена категорія справ.

При укладенні договорів одним із подружжя вважається, що він діє за згодою другого з подружжя. Дружина, чоловік має право на звернення до суду з позовом про визнання договору недійсним як такого, що укладений другим із подружжя без її, його згоди, якщо цей договір виходить за межі дрібного побутового.

Верховний Суд врахував, що ОСОБА_1 звернулася до суду за захистом порушеного, на її думку, права власності на частку в спільному майні подружжя, тобто спір виник із сімейних правовідносин, такий спір відповідно до статті 19 ЦПК України підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

При цьому спір у цій справі не пов'язаний з розпорядженням часткою в статутному капіталі юридичної особи, оскільки спірне нерухоме майно до моменту його відчуження не було об'єктом корпоративних прав, тому висновок апеляційного суду про віднесення розгляду цієї справи за правилами господарської юрисдикції є помилковим.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, справу передав для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 11 вересня 2024 року у справі № 641/10389/20 (провадження № 61-2023св24) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121665115>.

11. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

11.1. Заява боржника до начальника ВДВС про відвід виконавця через наявність у виконавця і боржника потенційного конфлікту інтересів, який полягає, зокрема, в тому, що складені виконавцем акти є підробленими, оскільки до приміщення боржника представник ВДВС не з'являвся та, відповідно, виконавець не міг встановити, що рішення суду боржником не виконано, не підлягає задоволенню, оскільки чинне спеціальне законодавство не містить такої підстави для відводу виконавця

25 вересня 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження без повідомлення учасників справи касаційні скарги BERLINI COMMERCIAL LLP та SOFINAM INVESTMENTS LLP у справі за скаргами Акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ

«ПриватБанк») на дії начальника Печерського районного відділу Державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) (далі – Печерське РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ)) щодо винесення постанов про відмову у задоволенні відводу у виконавчих провадженнях.

Суди встановили, що на примусовому виконанні Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) перебувають виконавчі провадження НОМЕР_1, НОМЕР_2 з примусового виконання ухвали районного суду від 09 лютого 2017 року про забезпечення позову у справі № 757/7499/17-Ц.

07 травня 2020 року АТ КБ «ПриватБанк» подало начальнику Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) заяву про відвід державного виконавця ОСОБА_1 з вимогою про передачу виконавчого документа іншому державному виконавцю.

АТ КБ «ПриватБанк», звертаючись із заявою про відвід державного виконавця, посилалось на наявність потенційного конфлікту інтересів, що безпосередньо впливає на об'єктивність та неупередженість прийняття рішень останнім. За змістом поданої заяви державний виконавець ОСОБА_1, зловживаючи службовим становищем, здійснила підроблення актів від 16 жовтня 2019 року та від 30 жовтня 2019 року, в яких зазначила, що виходом за адресою: місто Київ, вулиця Грушевського, 1д, встановлено невиконання рішення суду боржником (АТ КБ «ПриватБанк»), оскільки до приміщення АТ КБ «ПриватБанк» не з'явилися представники Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) та, відповідно, державний виконавець ОСОБА_1 не могла встановити, що рішення суду боржник не виконав.

Постановами начальника Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) від 15 травня 2020 року у задоволенні відводу відмовлено з посиланням на те, що АТ КБ «ПриватБанк» не наведено чітких підстав для задоволення заяви про відвід державного виконавця.

АТ КБ «ПриватБанк» просило суд визнати неправомірними дії начальника Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) щодо винесення постанов про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року у виконавчих провадженнях НОМЕР_1, НОМЕР_2 та скасувати зазначені постанови.

Суд першої інстанції скарги задовольнив частково та скасував постанови про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року. Судове рішення мотивовано тим, що встановлено відсутність будь-яких фактичних даних про перебування державного виконавця у приміщенні банку 16 та 30 жовтня 2019 року, а також доказів відмови уповноваженого представника банку від підписання вказаних актів. Такі обставини залишилися поза увагою начальника виконавчої служби при винесенні постанов про відмову у задоволенні відводу

від 15 травня 2020 року, тому такі постанови підлягають скасуванню. Суд не встановив обставин щодо неправомірності дій начальника виконавчої служби при винесенні постанов про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року, такі дії відповідають вимогам статті 23 Закону України «Про виконавче провадження».

Апеляційний суд скасував ухвалу суду першої інстанції в частині розгляду скарги АТ КБ «ПриватБанк» на дії начальника Печерського районного відділу Державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) щодо винесення постанови про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року у виконавчому провадженні НОМЕР_1 у зв'язку з порушенням судом норм процесуального права щодо належного повідомлення стягувача SOFINAM INVESTMENTS LLP про розгляд справи та задовольнив скаргу частково. У решті ухвалу суду залишив без змін. Судове рішення мотивовано тим, що постанови начальника Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) від 15 травня 2020 року про відмову в задоволенні відводу є необґрунтованими, а відтак, такими, що підлягають скасуванню.

Переглядаючи справу за касаційною скаргою SOFINAM INVESTMENTS LLP, Верховний Суд не погодився з висновками суду апеляційної інстанції в частині розгляду скарги АТ КБ «ПриватБанк» на дії начальника Печерського районного відділу Державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Київ) щодо винесення постанови про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року у виконавчому провадженні НОМЕР_1 з огляду на таке.

Згідно з частиною четвертою статті 5 Закону України «Про виконавче провадження» державний виконавець, приватний виконавець не може виконувати рішення, якщо боржником або стягувачем є сам виконавець, близькі йому особи (особи, які разом проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки з виконавцем (у тому числі особи, які разом проживають, але не перебувають у шлюбі), а також незалежно від зазначених умов – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням виконавця), пов'язані з ним особи; боржником або стягувачем є особа, яка перебуває у трудових відносинах з таким виконавцем; виконавець, близька йому особа або особа, яка перебуває з виконавцем у трудових відносинах, має реальний або потенційний конфлікт інтересів; сума стягнення за виконавчим документом з урахуванням сум за виконавчими документами, що вже перебувають на виконанні у приватного

виконавця, перевищує мінімальний розмір страхової суми за договором страхування цивільно-правової відповідальності такого приватного виконавця.

АТ КБ «ПриватБанк», заявляючи відвід державному виконавцю ОСОБА_1, посилалося на наявність у неї потенційного конфлікту інтересів, який полягає, зокрема у тому, що акти державного виконавця від 16 та 30 жовтня 2019 року є підробленими, і вказана обставина безпосередньо впливає на об'єктивність та неупередженість прийняття нею рішень.

Верховний Суд зазначив, що оскільки спеціальний закон містить підстави для відводу виконавця, начальник Печерського РВ ДВС у місті Києві Центрального МРУ МЮ (м. Київ) під час винесення постанови про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року у виконавчому провадженні НОМЕР_1 таких підстав не встановила і вони не доведені, тому дійшла правильного висновку про відмову АТ КБ «ПриватБанк» у задоволенні вказаної заяви.

Апеляційний суд, скасовуючи оспорювану постанову про відмову у задоволенні відводу від 15 травня 2020 року у виконавчому провадженні НОМЕР_1, дійшов помилкового висновку про її необґрунтованість, не врахувавши положень статті 5 Закону України «Про виконавче провадження».

Ураховуючи викладене, Верховний Суд касаційну скаргу SOFINAM INVESTMENTS LLP задовольнив, постанову суду апеляційної інстанції в оскарженій частині скасував та ухвалив у цій частині нове судове рішення про відмову у задоволенні скарги.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 25 вересня 2024 року у справі № 757/7499/17-ц (провадження № 61-8913св22) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929128>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за вересень 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2024. – 53 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua